

تأثیر جهانی شدن بر مرزها و اشاعه مرزها در فضای سایبر

هادی ویسی*

چکیده:

یکی از پیامدهای مهم در عصر جهانی شدن و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، تحول گسترده در مفهوم و کارکرد مرزهای سیاسی و بین‌المللی است. دولت-ملتها، نمی‌توانند از مرزهای خود بنا به تعاریف مرز در دوران گذشته، انتظار کنترل انسان، کالا و اندیشه را داشته باشند. هدف از این تحقیق؛ ضمن بررسی تاریخی به ماهیت و کارکرد مرز در دوران گذشته، به یکی از پدیده‌های عصر پُست مدرن، یعنی مرزهای مجازی و سایبرنتیک که با توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات مفهوم پیدا کرده، پرداخته شده است. در این مقاله، با رویکردی توصیفی-تحلیلی، به مسأله فوق توجه شده و به این نتیجه رسیده است که مرزهای جغرافیایی از بین نمی‌روند و متناسب با دینامیسم جامعه بشری - به لحاظ کارکرد و ماهیت - تغییر یافته و نقشهای جدیدی را به عهده می‌گیرند. به نظر می‌رسد صیانت از هویتها، مهمترین بُعد کارکردی مرز در عصر جهانی شدن است.

شکل‌گیری مرزها، تفکیک قلمروهای سیاسی ملت‌های مختلف است، زیرا، مرزها بیش از آنکه مشخص‌کننده محیط طبیعی باشند، متمایزکننده حاکمیت و مالکیت ملت‌هاست.

کارکرد و نقش مرزها متناسب با زمان و تحول تکنولوژی تغییر می‌کند. این نقشها می‌توانند به شکل اقتصادی، نظامی-دفاعی باشند و یا به صورت تفکیک قلمرو حاکمیت دو کشور، محل تعامل سیستم دولت، جداسازی جوامع پیرامونی (که هویت اکولوژیک و یکپارچه دارند)، کنترل تعاملات اجتماعی و مهاجرتها

پیشگفتار

مرز و تغییرات مرزی؛ از اصلی‌ترین موضوعات مورد توجه در جغرافیای سیاسی است. مفهوم مرز، به شکل امروزی؛ به زمان معاهده صلح وستفاليا در سال ۱۶۴۸ میلادی برمی‌گردد، که دولتها بنا بر درخواست ملتها، به وجود آمدند. بدین ترتیب؛ منطقه سرحد که گستره وسیعی را دربرمی‌گرفت، جای خودش را به مرز داد، که به صورت خط بر روی زمین ترسیم شد. فلسفه

* دانشجوی دکتری رشته جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس

۱۳۸۳: ۲۰).

مرزهای سیاسی، مهمترین عامل تشخیص و جدایی يك واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است. وجود همین خطوط است که وحدت سیاسی را در يك سرزمین، که ممکن است فاقد هر گونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد، ممکن می‌سازد (میرحیدر، ۱۳۸۰: ۱۶۵). در حالت کلی؛ انسان برای مشخص ساختن پیرامون جولانگاه خود، آنگونه که با گستره جولانگاه همسایه تداخل نیابد، ناچار به تعیین خطوط قراردادی در بخش پایانی پیرامون محیط زیست و قلمرو خود است. گونه گسترش یافته این مفهوم خط پیرامونی است که بخش پایانی جولانگاه يك ملت را مشخص می‌سازد و جنبه سیاسی پیدا می‌کند و مرز خوانده می‌شود (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۳۱). مرز يك خط نیست؛ بلکه، يك سطح عمودی است که از طریق فضا، خاک و زیرزمین، دولتهای همسایه را برش می‌دهد که این سطح در روی زمین به صورت يك خط به نظر می‌رسد (Glassner, 1992: 75).

با توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، بسیاری از افراط‌گرایان جهانی شدن؛ سخن از حذف مرزها سر دادند. اما، نگاه واقع‌بینانه به این مسأله نشان می‌دهد که مرزها ماهیت جداکنندگی خود را از دست نداده‌اند. ساک؛ تأکید می‌کند که نیروی فوق‌العاده ذاتی در ترسیم و نگهداری مرزها وجود دارد که به سادگی از بین نمی‌رود. همچنین، وی معتقد است نیروی مرز، از ساده و واضح بودن آن، به‌عنوان شکلی از ارتباطات سرچشمه می‌گیرد (Sack, 1985: 32).

توانمندی و سادگی شکل ارتباطات، مرزها را در تعاملات آنلاین تکمیل کرده است و به نظر می‌رسد؛ مرزهای آنلاین با عملکرد مرز در چارچوب مناطق سرزمینی جداشدنی باشد (Paasi, 1999). پاسی؛ تأکید کرد که قلمرو خواهی در جهان سیال، با جدیت خاصی دنبال می‌شود. اما، اشکالی که در قلمرو خواهی اتفاق می‌افتد، از پیچیدگی بیشتری نسبت به گذشته برخوردار است. قلمرو خواهی و محصور بودن، مفاهیم ارزشمند و قدرتمندی برای فهم کنشهای آنلاین است. این کنشها، دلالت صریحی برای تعیین حدود مرزهای

محسوب شوند (حافظ نیا، ۱۳۸۳: ۶۹ و ۷۰ به نقل از Glassner, 1993: 80-84). تاکنون کارکرد اصلی مرزها را چنین بیان کرده‌اند: تفاوت‌نمایی بین دو فضای جغرافیایی، تفکیک دو حاکمیت مستقل، یکپارچه‌سازی يك ملت، نزاع و امنیت بین دو کشور و بالاخره، برقراری ارتباط و تعامل بین دو ملت (حافظ نیا، ۱۳۸۳: ۷۰).
با توسعه فزاینده فناوری اطلاعات و ارتباطات در عصر جهانی شدن و پیدایش و توسعه فضای سایبر، مرزهای سیاسی و بین‌المللی کارکردهای گذشته خود را تا حدود زیادی از دست داده‌اند. از این پدیده جغرافیای سیاسی، دیگر نمی‌توان انتظار کنترل کالا، انسان، اندیشه و حفظ استقلال کامل دولت-ملتها را داشت. بلکه، ضمن حفظ برخی ویژگیهای گذشته خود، کارکردهای جدیدی را در دنیای جهانی شدن متأثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات برعهده گرفته است که با کارکردهای اولیه خود متفاوت است.

روش تحقیق و فرضیه‌ها

این تحقیق؛ با رویکردی توصیفی-تحلیلی به تحول مفهوم مرزهای سیاسی و بین‌المللی در عصر اطلاعات و جهانی شدن پرداخته و به دنبال تبیین سایبر و پیدایش مرزهای مجازی در این محیط است. برای رسیدن به این منظور، فرضیات تحقیق عبارتند از:

۱. فناوری اطلاعات و ارتباطات کارکرد مرزها را تضعیف کرده و باعث فرسایش آنها شده است.
۲. دولت-ملتها و کاربران فضای سایبر برای ایجاد صیانت از هویت خود، مرزهای مجازی را ایجاد کرده‌اند.

چارچوب نظری تحقیق

کشور يك واحد سیاسی-جغرافیایی است که از پیوند سه پدیده سرزمین، ملت و حکومت؛ به وجود می‌آید (مجتهدزاده، ۱۳۸۱). به نظر می‌رسد این سه عنصر در چارچوب مرز، مفهوم اصلی خود را پیدا می‌کند. حق هر کشور برای کنترل سرزمینی خود درون مرزهایش تعریف شده و از سوی جامعه بین‌المللی به رسمیت شناخته می‌شود (برادن و شلی،

از نیازهای اساسی بشری هویت است؛ انسانها در هر قالبی از قوم، اقلیت، ملت، گروه‌های دینی و مذهبی و... از ابعاد هویتی خود در برابر فرایندهای همگونسازی جهانی شدن دفاع خواهند کرد و بیش از گذشته به کنترل مرزهای محلی، ناحیه‌یی و ملی خواهند پرداخت. این خصیصه در هویت دینی و مذهبی بیش از دیگر ابعاد هویتی انسان پررنگتر و برجسته‌تر است.

یافته‌های تحقیق

کارکرد مرزها در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات در دو فضای واقعی و مجازی (سایبر) قابل مطالعه و بررسی است:

۱- کارکرد مرز در فضای واقعی

با توسعه و تثبیت گفتمان حاکم علمی در دهه اخیر؛ یعنی گفتمان جهانی شدن، بحث‌های گسترده‌یی در خصوص تغییرات ساختاری طبیعت مرزها و سرزمین شده است. این تغییرات متنوع به‌عنوان فرایند فرسایشی سرزمین و مرز ارایه شد (Appadurai, 1996). به عبارت دیگر، با پیشرفت‌های تکنولوژیک اطلاعات و ارتباطات و انقلاب رسانه‌یی در جهان، با بهره‌گیری از سیستم‌های ارتباطی نظیر ایمیل، وبسایت، وبلاگ، SMS، SMM، تلفن‌های همراه و... بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی و اقتصادی خبر از حذف مرزها و پیدایی دهکده جهانی را دادند. همچنین، با توسعه شبکه‌های اقتصادی و شرکتهای چندملیتی و حذف برخی امور گمرکی در بعضی کشورها و روندرو به رشد همگراییهای اقتصادی در جهان سرمایه‌داری و اشاعه آن به نقاط مختلف جهان، بر آن شد تا افراط‌گرایان جهانی شدن، بیشتر از آنچه که فرایندهای جهانی شدن اتفاق افتاده باشد، اغراق کنند. روانشناسان و جامعه‌شناسان متأثر از فضای رسانه‌یی و بخصوص تحت تأثیر شبکه اینترنت، در تحقیقات خود به این نتایج رسیدند که انسانها را از هویت‌های محلی و ملی آزاد کرده است (Dochartaigh, 2007:2). فرانسویس کایرنکراس؛ معتقد است که انقلاب ارتباطات منجر به زوال و مرگ فاصله شده که پیامد آن جهان بدون مرز است (Cairn-

قلمروخواهی دارد. فناوری اطلاعات و ارتباطات، که طیف گسترده‌یی از ابزارها و تکنیک‌های ارتباطی از قبیل وبسایت، ایمیل، پیام‌متنی کوتاه (SMS)، پیام تصویری (SMM) و... را شامل می‌شود، به‌طور فزاینده‌یی در خطوط جدید متنوع ارتباطات، ارتباط مرزهای سرزمینی در مقیاس‌های مختلف را آسان کرده است. در ورای مرزهای طبیعی، این خطوط جدید ارتباطات، باعث تنوع مرزها شده است.

ماهیت مرزها در عصر جهانی شدن، کاهش کارکردهای اقتصادی و کنترل فرسایشی تبادل اطلاعات، سرمایه، کالا و انسان است. اما، بعد توسعه یافته و قدرتمند کارکرد مرز، که با کارکرد مرزهای سایبر توأم شده؛ بعد هویتی و صیانت از هویت فردی، گروهی، قومی و ملی در برابر مفاهیم، ارزشها و پدیده‌های فرایند جهانی شدن است. ملتها، گروهها، اقلیتها، شرکتهای و... از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات قادر به شبکه و اتصال با شبکه‌های جهانی می‌شوند. این شبکه‌ها، این امکان را برای آنان فراهم می‌سازند تا منافع، اهداف و نظرات و ایده‌های خویش را به‌طور مستقل تعقیب و بیان کنند (صدوقی، ۱۳۸۰: ۳۶) و هویت خویش را در چارچوب دولت ملی و با خارج از محدودیتهای دولت ملی ابراز کنند.

جهان خلقت؛ بر پایه تمایزات و تفاوتها شکل گرفته است. احساس متمایز بودن از دیگران، جزء جدایی‌ناپذیر هویت است (Gulbernu, 1996: 134). بی‌گمان، هویت داشتن در درجه نخست به معنای خاص بودن و متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن است. مکان و فضا مهم‌ترین عواملی هستند که این نیازهای هویتی انسان را تأمین می‌کنند. به عبارت دیگر، مرزپذیری و قابل تحدید بودن مکان و فضا، این امکان را فراهم کرده است که انسانها، با احساس متمایز بودن، ثبات داشتن و تعلق به گروه، امنیت و آرامش لازم برای زندگی را کسب کنند. در واقع، بعد هویت‌آفرین مکان، ناشی از مرزپذیری و ثابت بودن آن است (محمدی، ۱۳۸۱: ۲۳۰). هرگونه هویت‌یابی و هویت‌سازی؛ مستلزم ایجاد مرز و توسل به مرجع‌های ثابت و پایدار است (همان: ۲۳۱). با توجه به این که یکی

بتواند تمایزات و تفاوت‌های فرهنگی، نژادی، زبانی و مذهبی ملت‌ها و اقوام را از دیگران جدا کند، استوار باقی خواهد ماند. امروزه، قالب این تمایزات دولت ملی است که اشکال مختلفی از دولت بسیط، فدرال، دولت ناحیه‌یی، کنفدرال یا کنفدراسیون است. در آینده ممکن است واحدهای سیاسی دیگری برای حفظ این تمایزها شکل بگیرد. در همین راستا، هویت‌های مذهبی، نژادی و زبانی تقویت خواهد شد. به منظور پاسداری و تقویت هویت‌های محلی و ملی، ملت‌ها و اقوام زبانی-مذهبی با استفاده از ابزارهای جهانی شدن نظیر وبسایت، وبلاگ، ایمیل، شبکه‌های ماهواره‌یی و تلویزیونی و از این قبیل رسانه‌ها به معرفی و تبلیغ هویت‌های خود و انتشار آن در فضای جغرافیایی پرداخته‌اند. بسیاری از اقلیت‌ها و گروه‌های قومی که در گذشته اسیر سیاست‌ها و برنامه‌های همانندسازی و یکسان‌نگری دولتهای ملی بوده‌اند، هم‌اکنون از طریق این فناوریها؛ به عرض اندام هویتی منفرد در سطح محلی، ملی، منطقه‌یی و جهانی می‌پردازند. در این زمینه، هانگولودرام؛ برخلاف دیگران که به یکپارچه‌سازی فرهنگ جهانی از طریق اینترنت و سایر رسانه‌های تازه اشاره کرده‌اند؛ معتقد است که اینترنت به بازآفرینی خصیصه‌های فرهنگی محلی می‌پردازد (Honglodarom, 1998). بنابراین، روند جهانی شدن نه تنها باعث حذف هویت‌های ملی و محلی و فرسایش مرزها نشده؛ بلکه، باعث تقویت و آشکار بودن آن در فضا نیز گردیده است.

موارد ذکر شده منکر کنترل فرسایشی مرز در ارتباط با تبادل اطلاعات و مناسبات تجاری میان دولت-ملت‌ها نیست؛ بلکه، تأکید بر بلو کبندی و مرزبندی میان هویت‌های مختلف است. بنابراین، اصطلاح جهانی محلی شدن شاید عبارت درستی به نظر آید. ضمن این که در فرایندهای اقتصادی و تبادل اطلاعات، سیستم‌های کروی و جهانی به شدت فعال هستند و فرایند جهانی شدن را پیش می‌برند؛ از نظر بُعد محلی در عرصه هویتی، محلی‌گرایی و منطقه‌گرایی به منظور حفظ ارزش‌های محلی و ملی نیز در جهان رو به تزايد است. در واقع، جهانی محلی شدن رابطه منطق جهانی و محلی، همگرایی و واگرایی، همگونسازی و

(cross, 1997). بیش از کایر نکر اس، دیوید هاروی؛ متأثر از ارتباطات تازه رسانه‌یی تعبیر «فشرده‌گی فضا و زمان» را برای تحلیل فرایند جهانی شدن به کار برد (Harvy, 1990). این مباحث بیانگر تحلیل ناقصی از فرایند جهانی شدن است که بر فرسایش قلمرو سرزمینی، مرگ فاصله، ظهور فضای سیال و عدم تعلق خاطر انسان به مکان و نهایتاً مرگ جغرافیا تأکید می‌کند. با علم به این که پیوستگی و ارتباطات شبکه‌های جهانی، جهان کروی را به صورت یک سیستم درهم تنیده و متصل در آورده است؛ اما، این موارد باعث حذف تقسیمات ناحیه‌یی و منطقه‌یی و خطوط مرزی نشده است. زیرا، فلسفه حیات بر اساس تفاوت‌ها و تمایزات است. تفاوت‌های نژادی، زبانی، دینی و...، شاکله هویتی انسان است که منجر به پیدایش مرزها در جوامع انسانی شده است. در عصر اطلاعات؛ حتاً حساسیت‌های ناحیه‌یی و مرزی تشدید شده و ملت‌ها با آگاهی بیشتری نسبت به گذشته، از مرزهای سرزمینی خود دفاع می‌کنند. در عصر جهانی شدن؛ نه تنها مرزها از بین نرفته، بلکه، از فناوری اطلاعات و تکنولوژیهای مدرن برای کنترل مرزهای بین‌المللی استفاده می‌شود. مرزهای هوشمند و مغناطیسی (مرز میان آمریکا و کانادا)؛ نمونه‌هایی از مرزهای عصر جهانی شدن است. این مرزها، در برابر پدیده‌های عصر مدرن؛ یعنی تروریسم، داروهای قاچاق، مواد مخدر، مهاجران غیرقانونی، تجارت سلاح‌های کشتار جمعی، قاچاق انسان (بخصوص زنان و کودکان) در سرزمین‌هایی که خود را از بنیانگذاران و متولیان فرایند جهانی شدن می‌دانند، شکل گرفته است. بنابراین، ما هم‌اکنون شاهد مرزسازی مجدد و تقویت مرز در یکی از بازترین مرزها در طول تاریخ هستیم؛ یعنی، در عصر جهانی شدن، مرزهای کانادا و ایالات متحده آمریکا، روندی معکوس به خود گرفته است (میرحیدر، ۱۳۸۵: ۲۲-۲۳ به نقل از Ackleson, 2003). لذا، به نظر می‌رسد که خصوصیت ذاتی جداکنندگی مرز و پایداری سرزمین و قلمرو خواهی، نه تنها در عصر اطلاعات، بلکه، در اعصار آینده نیز ادامه پیدا خواهد کرد.

ناحیه‌بندیها و تقسیمات سیاسی؛ در هر قالبی که

ادبیات الکترونیکی جهان رایج گردید که اساس خود را از فعالیتها و توسعه بشری در فضای فیزیکی به عاریه گرفت. برخی از آنها عبارتند از؛ دولت الکترونیک، تجارت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، شهر الکترونیک و شهروند الکترونیک.

گسترش فضای سایبر و شکل گیری دولت الکترونیکی باعث پیدایش مرزهای مجازی شده است. وجوه هرکرها، کرکرها، فیکرها و اقدامات خرابکارانه در فضای سایبر نظیر تروریسم رسانه، ویروس رسانه کرم رسانه و جاسوس رسانه، باعث ناامنی و اختلال در فضای سایبر شده است. گونه‌های متنوعی از خدمات مالتی میدیا، فایل‌های صوتی، تصویری، فیلم و متن، متناسب با ارزشها و هنجارهای هر ملت یا اقلیتی در فضای سایبر موجود است. دولت‌ها و مدیران شرکتهای و یا برخی مسئولان نهادهای کوچک، برای حفظ ارزشها و تأمین امنیت روانی و اجتماعی و اقتصادی اعضا و مشتریان خود، ضمن انتشار اندیشه‌ها و ارزشهای مادی و معنوی خود، اقدام به ایجاد مرزهای سایبر نظیر فیلتر، پَسورد، دامنه، حق عضویت، رمزنگاری اطلاعات و استفاده از خطوط انگشت سبابه و... می‌کنند. شکل پیچیده‌ی از مرزهای سایبر نرم افزار رمز گذاری است. نرم افزار رمز گذاری؛ برنامه‌هایی است که متن را به حروف و اعداد درهم ریخته و غیر قابل خواندن تبدیل می‌کنند. این مرز مجازی روشی قدرتمند برای مصرف کنندگان فناوری رایانه، به منظور حصول اطمینان از حفظ حریم خصوصی و امنیت ارتباطات آنها است (دی آنجلیز، ۱۳۸۳: ۶۰). بسیاری از دولت‌ها و سازمانها برای کاربران خود مرز عبور از صافی را طراحی کرده‌اند؛ برنامه‌ی که به اصطلاحات و واژه‌های نامأنوس و تهدیدکننده منافع و ارزشهای آن دولت یا سازمان، واکنش نشان داده و مانع از رونمایی آنها می‌شود (Cairncross, 1997: 128).

استفاده از خطوط انگشت سبابه برای ورود اعضا به ابر رایانه‌ها و سیستمهای اطلاعاتی الکترونیکی و حتا ورود اعضا به مؤسسات و سازمانها و اداره‌های امنیتی و اطلاعاتی، از جمله مرزهای بسیار دقیق و حساس فضای سایبر است. همچنین، پَسورد که متشکل از تعدادی حروف، عدد و شکل به صورت ترکیبی و یا

ناهمگونی، جهان‌نگری و میکرونگری است. جایی که تز و آنتی تز نه تنها با هم همزیستند؛ بلکه کنش و واکنش شیوه‌های سیال و دینامیک، با هم ترکیب شده‌اند (Maynard & tian, 2004: 288). از این منظر، مفهومی که این رابطه دیالکتیکی را منعکس می‌کند، جهانی محلی‌گرایی است. این اصطلاح، از چرخه‌های تجاری ژاپن در دهه ۱۹۸۰ به عاریه گرفته شده است. این مفهوم، در آن زمان تأکید بر همزیستی و انتشار مناسبات اقتصادی و تجاری در مقیاس جهانی و محلی را داشت (Robertson, 1995). در حقیقت، جهان محلی‌گرایی؛ تلاش برای حفظ تعادل مناسب بین همگنی جهان و رفع نیازهای محلی است.

۲- کارکرد مرز در فضای سایبر

واژه سایبر از لغت یونانی کیبرنیتس، به معنی سکاندار یا راهنما مشتق شده است. نخستین بار، اصطلاح سایبرنتیک را ریاضیدانی به نام نوربرت وینر در کتابی با عنوان «سایبرنتیک و کنترل ارتباط بین حیوان و ماشین» در سال ۱۹۴۸ به کار برد (وینر، ۱۳۷۲: ۱ و ۲). سایبرنتیک علم مطالعه و کنترل مکانیزمها در سیستمهای انسانی، ماشینی (و کامپیوترها) است. سالها بعد ویلیام گیسون؛ نویسنده داستان علمی تخیلی، واژه «فضای سایبر» را در کتاب نورومنسر در سال ۱۹۸۴ به کار برد (www. ist. com).

برخلاف فضای واقعی؛ در فضای سایبر نیاز به جابه‌جایی‌های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا حرکات ماوس صورت می‌گیرد. فضای سایبر، در معنا به مجموعه‌هایی از ارتباطات درونی انسانها از طریق کامپیوتر و مسائل مخابراتی، بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی، گفته می‌شود. ماهیت فضای سایبر؛ ماهیتی فرافیزیکی و غیر ملموس است و به طور کلی، متفاوت با ماهیت فضای سنتی است. در واقع، پدید آورندگان شبکه، مخصوصاً آن را با چنین ماهیتی پدید آورده‌اند که هرگز مبتنی بر پارامترهای فضای سنتی نباشد و در نتیجه در قیدوبندهای موجود درگیر نشوند.

با توسعه فضای سایبر؛ مفاهیم و اصطلاحاتی در

گاهی از طریق اینترنت یا شبکه‌های پست الکترونیک سرایت می‌کنند. ویروس‌ها، یک پایلوت (برنامه کامپیوتری) را برای تغییر اطلاعات یا حتی حمله به سیستمی که وارد آن می‌شوند، با خود حمل می‌کنند. بعضی ویروس‌ها ممکن است قادر به حمله به فایل‌های سیستم و ذوب کردن مادربورد یک رایانه، پاک کردن تمام داده‌های دیسک سخت و از کار انداختن رایانه باشند (دی آنجلیز، ۱۳۸۳: ۳۴ و ۳۵). بحران‌سازهای رایانه‌یی دیگری، شامل عنکبوت‌ها، موتورهای جستجو و پالسهای الکترومغناطیسی هستند که می‌توانند دیسک سخت را ذوب کنند. اسبهای تروا ویروس‌هایی هستند که ظاهراً برنامه‌هایی سودمند یا مفید به نظر می‌رسند، اما پس از مدتی کدهای خطرناکی آزاد می‌کنند (همان، ۳۵). تروریست‌های سایبر، مانند تروریست‌های معمولی، دارای انگیزه‌های سیاسی برای ارتکاب جرایم سیاسی هستند. با این حال، خطر آنها تنها محدود به رایانه‌های دولتی نیست، بلکه، سیستم‌های شرکتهای خصوصی و حتی گروه‌های غیر انتفاعی نیز در معرض آسیب آنها قرار دارند. زیرا، بسته به اهداف سیاسی خاصی که گروه‌های تروریست دنبال می‌کنند، ممکن است به هر رایانه‌یی که حاوی اطلاعات مورد نظر آنها باشد، حمله کنند. گرچه رایانه‌های دولتی، افزون بر تروریست‌ها، غالباً هدف حملات جاسوسی نیز قرار می‌گیرند. صدمه‌یی که ممکن است به وسیله حمله الکترونیکی به شبکه‌های رایانه‌یی وارد آید، می‌تواند بسیار غم‌انگیزتر باشد و اثرات آن تا مدت‌ها باقی بماند. لاکور؛ معتقد است که تروریسم رایانه‌یی ممکن است برای تعداد کثیری از مردم بسیار ویران‌کننده‌تر از جنگ‌های بیولوژیکی و رایانه‌یی باشد (همان، ۲۹).

به نظر می‌رسد که با این همه تهدید، امنیت ملی و محلی و جانی انسانها در فضای سایبر در خطر است. تنها تهدیدات، تخریب اطلاعات و دسترسی مزاحمان به اطلاعات شخصی یا جمعی نیست؛ بلکه، وجود هزاران وبسایت و وبلاگ سیاسی، دینی و ضد دینی، اخلاقی، ضد اخلاقی و غیره، شهروندان الکترونیک را در معرض خطر قرار داده است. از منظر امنیت ملی، می‌توان گفت که در شرایط حاضر؛ دولت‌ها و ملت‌ها بازنجیره‌یی از

مجزا است، در تمامی حوضه‌های الکترونیکی به عنوان مرزی تثبیت شده و مقبول مورد استفاده کاربران شبکه قرار گرفته است.

در بسیاری از موارد، گروه‌ها و افراد در داخل یا در سراسر جهان برای یک هدف یا منفعت خاص، یا علیه یک هدف در درون، یا روی شبکه، یک جامعه مجازی ایجاد می‌کنند و منابع فکری و مادی خود را علیه یا برای کسب یک هدف بسیج می‌کنند. وقتی متخصصان امنیتی در شبکه به دنبال کشف این جوامع مجازی سیاسی و امنیتی می‌افتند، درمی‌یابند که آنها از بسورد و یک سیستم رمز نویسی و رمزگشایی بسیار پیچیده استفاده می‌کنند که ورود به حیطه آنها را غیر ممکن می‌سازد (صدوقی، ۱۳۸۰: ۱۶۵). به عبارتی دیگر؛ مرزهای فضای سایبر دارای ماهیتی پایدار و نفوذناپذیرتر به نسبت مرزهای فضای واقعی است.

به منظور تفهیم بهتر مسأله، عوامل ناامنی و خرابکارهای فضای سایبر که فلسفه شکل‌گیری مرزهای سایبر است، بیان خواهد شد:

همانطور که قبلاً آمد؛ ناامنی‌ها و خرابکارهای فضای سایبر توسط اشخاص یا گروه‌های گوناگون، عمداً یا سهواً صورت می‌گیرد. کارهایی که هرکس انجام می‌دهند، معمولاً از روی بدخواهی نیست. انگیزه بیشتر هرکس برای این کار تمایل شدید به یادگیری نحوه کار سیستم رایانه، یافتن راهی برای ورود مخفیانه به آنها و پیدا کردن سوراخ‌های امنیتی این سیستم‌هاست. کرکرها، هرکس‌هایی بدخواه هستند. آنها به سیستم‌ها رخنه می‌کنند تا خرابکاری کنند، ویروس‌ها و کرم‌های رایانه‌یی را منتشر کنند و فایل‌ها را پاک کنند. شکل دیگری از جرایم رایانه‌یی را فریکهای تلفن مرتکب می‌شوند. فریکها، به جای دسترسی به سیستم‌های رایانه‌یی، از طریق تلفن در دنیای سایبر گشت می‌زنند. ویروس‌های رایانه‌یی و دیگر بحران‌سازهای سایبر، ابزاری هستند که تروریست‌ها یا هرکس‌هایی بدخواه می‌توانند برای از کار انداختن سیستم‌های رایانه‌یی مهم از آنها استفاده کنند. ویروس‌ها، یا برنامه‌های خود همانند ساز، برنامه‌هایی هستند که با هدف آلوده کردن سیستم‌های دیگر نوشته می‌شوند و معمولاً از طریق یک دیسک و

بر پایه این تفاوتها، بلوکبندی و ناحیه‌بندی، با استفاده از مرز در فضای جغرافیایی شکل گرفته است. گرچه در ترسیم بسیاری از مرزهای بین‌المللی، بخوبی این تفاوتها را لحاظ نکرده‌اند؛ اما، به طور کلی فلسفه پیدایش مرز؛ همین تفاوتها و تمایزات است. با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات و پیدایش مقوله جهانی‌شدن؛ مرزها دچار چالشهای کارکردی شد. به گونه‌یی که نمی‌توانست فضای محاط در خود را به طور کامل کنترل کند. از این رو، مرزها تغییر ماهیت دادند. در عرصه تبادل اطلاعات و تجارت و بازرگانی، از ماهیت نفوذپذیری و کنترل ناقص برخوردار شدند. اما، در حیطه شاخصهای هویت‌ساز و صیانت هویتها، از قلمروهای انسانی به شدت محافظت می‌کنند. به همین ترتیب، در فضای سایبر نیز، ضمن پیدایش مرز مجازی برای حفاظت از اطلاعات و گزینش اطلاعات، متناسب با ارزشهای يك جامعه خاص، کارکردهای هویت‌ساز را به عهده گرفتند. همچنین، ارزیابی فرضیات ما تأیید می‌کند که میان مرزهای فیزیکی و مجازی ارتباط تنگاتنگی از نظر محلی‌گرایی وجود دارد. یعنی، اینکه گروهها و اقلیتهای محلی-اکولوژیک، در راستای حفظ هویت خود، مرزبندیهای فضای سایبر را با چارچوب ارزشی و هویتی خود در فضای جغرافیایی پیوند داده‌اند. اگرچه در وهله اول، به نظر می‌رسد که مرزبندی و تعیین حدود در فضای سایبر با آزادی گردش اطلاعات در عصر جهانی‌شدن در تناقض است؛ اما، با نگاه واقع‌بینانه به آن، وجود مرزهای سایبر؛ ضرورتی انکارناپذیر برای برقراری امنیت شبکه و آزادی جریان اطلاعات است.

منابع و مآخذ

۱. برادن و شلی، کتلین و فرد؛ (۱۳۸۳)، ژئوپلیتیک فراگیر، ترجمه علیرضا فرشچی و حمیدرضا رهنما، تهران: دوره عالی جنگ
۲. جینا، دی آنجلیز؛ (۱۳۸۳)، جرایم سایبر، ترجمه سعید حافظی و عبدالصمد خرم‌آبادی، تهران: شورای عالی توسعه فضایی
۳. حافظ‌نیا، محمدرضا؛ (۱۳۸۳)، «تحلیل کارکردی مرز

تهدیدات نامشخص در محیطهای مجازی مواجهند که امنیت آنها را به چالش کشیده و ابزارهای سنتی تأمین‌کننده امنیت ملی، دیگر توان مقابله با آنها را ندارند (حسن بیگی، ۱۳۸۴: ۲۷۸). بنابراین، ضرورت حفاظت اطلاعات و ایجاد مرزهای مجازی به شدت احساس می‌شود. تنها بعد امنیتی قضیه مدنظر نیست؛ رقابتهای قدرتی و توزیع و پخش ارزشها، نمادها، اندیشه‌ها، شعارها و غیره از جانب صاحبان قدرت و متولیان و طرفداران جهانی‌شدن در فضای سایبر، از يك طرف، فرایند همگونسازی و جهانی‌شدن را پیش می‌برند و از طرفی دیگر، محلی‌گرایی و انتشار هویتهای مستقل و مجزا را بیان می‌کنند. لذا، جهانی محلی‌شدن در این عرصه بیشتر قابل لمس است. سازمانهای محلی، اتحادیه‌های محلی، احزاب، NGOها، شوراهای محلی و حتی افراد با اندیشه‌های محلی‌گرایانه در فضای سایبر به دنبال ارایه ارزشهای تاریخی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به هموعان و همکیشان خود برای اتحاد و حفاظت از این ارزشها در برابر پدیده جهانی‌شدن است. یعنی، افزون بر ایجاد مرز در فضای سایبر، به تقویت مرز در فضای جغرافیایی مدنظر خود کمک می‌کند.

نگارنده بر این اعتقاد است که میان مرزهای فیزیکی و مجازی، از نظر ویژگیهای هویت‌ساز، ارتباط معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر؛ میان مرزهای فیزیکی و مجازی همپوشی کارکردی وجود دارد و محدودیتهای مرزهای فیزیکی، در فضای سایبر نیز در میان گروهها و جوامع مختلف قابل ردیابی است. نکته قابل توجه در این مقوله این است که؛ ابزار جهانی‌شدن، یعنی اینترنت و فضای سایبر؛ به همان اندازه که در توسعه فراملی و کروی شدن به ایفای نقش می‌پردازند، به همان اندازه نیز در خدمت محلی‌گرایی و انتشار اندیشه‌های لوکال و حفاظت از هویتها در آمده است.

نتیجه‌گیری

فلسفه حیات بشری بر پایه تمایزات و تفاوتهاست. انسانها در پارامترهای نژاد، دین، مذهب، آداب و رسوم، نحوه پوشش و امثال اینها با یکدیگر متفاوت هستند.

- interface”, **Political Geography**, xx, 1-18
14. Glasner, M. (1993), **Political geography**, New-York, John Wiley & sons
15. Guibernau, M. (1996), **Nationalisms**. Cambridge: Polity Press
16. Harvey, D.W. (1990), “Between space and time: reflections on the geo-graphical imagination”. **Annals of the association of American geo-graphers**, 80, 418-434
17. Honglodarom, S. (1998). “Global culture, local cultures, and the Internet: The Thai example”. **Electronic Journal of Communication**, 8 (3/4). [On-line, retrieved April 15, 2003]. at: <http://www.cios.org/get-file/HonglaV8B398>.
18. Maynard, M & Tian, Y. (2004), “Between global and glocal: content analysis of the Chinese Web Sites of the 100 top global brands”, **Public Relations Review**, 30, 285-291
19. Paasi, A. (1999). “Boundaries as social processes: territoriality in the world of flows”. In D. Newman (Ed.), **Boundaries, territory and post modernity**. London: Frank Cass
20. Public Sector Technology & Management, <<http://www.iste.com/article>, March/ April 2006>
21. Robertson, R. (1995). “Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity”. In M. Featherstone, S. Lash, & R. Robertson (Eds.), **Global modernities**. Thousand Oaks: Sage.
22. Sack, R. (1986). **Human territoriality: Its theory and history**. Cambridge: Cambridge University Press.
- بین‌المللی: مرز ایران و افغانستان»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۸، ش ۴
۴. حسن بیگی، ابراهیم؛ (۱۳۸۴)، حقوق و امنیت در فضای سایبر، تهران، ابرار معاصر تهران
۵. صدوقی، مراد علی؛ (۱۳۸۰)، تکنولوژی اطلاعاتی و حاکمیت ملی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
۶. گل محمدی، احمد؛ (۱۳۸۱)، جهانی شدن فرهنگ، هویت، تهران: نشر نی
۷. مجتهدزاده، بیروز؛ (۱۳۸۱)، جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، تهران: سمت
۸. میرحیدر، دره؛ (۱۳۸۰)، مبانی جغرافیای سیاسی، تهران: سمت
۹. میرحیدر و حیدری فر، دره و محمدرفوف؛ (۱۳۸۵)، «تحول مفهوم سرزمین در عصر جهانی شدن»، فصلنامه ژئوپلیتیک، س ۲، ش ۲
۱۰. وینر، نوربرت؛ (۱۳۷۲)، استفاده انسانی از انسانها، سایبرنتیک و جامعه، ترجمه مهرداد ارجمند، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی
11. Appadurai, A. (1996). **Modernity at large: Cultural dimensions of globalization**. Minneapolis: University of Minnesota
12. Cairncross, F. (1997). **The death of distance; How the communications revolution will change our lives?**, Harvard School press
13. Dochartaigh, Niall O. (2007), “Conflict, territory and new technologies: Online interaction at a Belfast